SEOSKI GOSPODAR.

IZDAVAN

TROŠKOM HRVATSKO-SLAVONSKOGA GOSPODARSKOGA DRUŽTVA

TEČAJ ČETRNAESTI.

1888.

UREDNIK:

FRAN KURALT.

U ZAGREBU.

TIPOGRAFIČKI I LITOGRAFIČKI ZAVOD C. ALBRECHTA.

Br. 12. U Zagrebu, 1. prosinca 1888. Tečaj XIV.

Seoski Gospodar.

List za pouku hrvatskim seljakom u gospodarstvu.

Ovaj list izlazi prvi dan svakoga mjeseca, te mu je godišnja ciena 50 novčića, koji neka se šalju odpravničtvu „Gospodarskoga lista“ u Zagrebu. Svi dopisi za ovaj list imadu se dostavljati glavnomu suradniku Dragutinu Stražimiru, župniku na dolnjoj Zelini, pošta sv. Ivan Zelina.

Gospodarske radnje u mjesecu prosincu.

»U prosincu kiše i oblaci
Dogodišnje suše jesu znaci.«
Nar. rieč.

Kuća i dvorište. Domlaćuje se žito, a izmlaćeno treba često promiešati. Za vedra vremena provjetri hambare i spremnice od razna povrtelja, a nagnjilo preberi. Od sniežnih zapuha zaklanjaj tavane (nahižja) i pivnice. Tari, trljaj i omiči lan i konoplju. Za dugih večeri i jutara pravi i popravljaj svakakvo orudje, ruždji kukuruz, čihaj perje, predi i vijaj predju, te tkaj platno; pleti košare i koše. Na gnojištu drži u redu gnoj.

Svaki dan marljivo provjetraj sobe, u kojih stanuješ, da bude u njih vazda čist zrak. Za velike zime ne loži odviše peći. Svake večeri sakupi oko sebe družinu i djetcu, uči ih liepo moliti, pak im čitaj bud iz molitvene knjižice koju molitvicu, ili koj odsjek iz životopisa „svetacah božjih“, za zatim po koju pouku iz gospodarske knjige ili iz „Seoskog gospodara“. Uzradiš li svake večeri bar jednu uru ovako, poučit će ti se družina i djetca, pak će bit bogoljubnija i marljiva.

Za zime navaljuje u stanove razna gamad, naročito štakori i miši, tu gamad marljivo hvataj i tamani. U toploj sobi rado se plode stjenice, zato snaži soke, postelj i ostalo pokućtvo, da ti krvi ne piju.

Za ciče zime treba podavati živadi ponešto mlačne vode za napitak. U obće pazi, da ti ne strada od žedje domaća živina, osobito nudi napitkom pse, jer za ciče zime kad što rado pobiesne.

Uman i marljiv gospodar sastavlja godišnje kućne račune o dohodku i trošku. Za rana se brine da se predplati na „Seoski gospodar“ ili druge koje gospodarske novine. Kupi si koledar i po koju drugu poučnu knjigu. Djetcu si upiši za članove sv. jeronim-

skog družtva. Svake večeri, kako rekoh, ponešto čitaj i promišljavaj, što ćeš raditi, da si poboljšaš gospodarstvo. Znati valja, da se jedino naukom i naobrazbom stiče — uz blagoslov božji — blagostanje.

Pivnica. Zapunjivaj vina. Za bistra, studena tiha dana pretači mlada vina. Za ciče zime zabrtvi gnojem prozore i sva duplja.

Hliev. Skrbi za čistoću u staji i zdravu krmu. Stoka da ti je svaki dan počešljana. Za suha vremena mogu se ovce oko podne pustiti na bujna ražišta, da je opasu. Dojnim kravam podavaj snažno opranu i na skrižke izrezanu razne vrsti repu, burak ili okrugljicu, što je marljiva gazdarica za zimu kravam spremila.

Voćnjak i vrt. Izkapaj usahlo drveće, ostale voćke čisti od maha i gusjeničinih gnjezda, okapaj i gnoji voćke. Ovaj se posao može raditi čitavu zimu za sgodna vremena.

Na vrt izvažaj gnoj, za to je sada najsgodnije vrieme. Pomiešaj ili prekopaj gnoj miešanac. Izabiraj rano sjeme za jari usjev.

Polje i sjenokoša. Za sgodna vremena, nije li smržnjeno, možeš orati. Izvažaj gnoj i gnojnicu. Na težke se zemlje navaža piesak, na pješćane ilovača i lapor, isto tako i na livade, a na kojih rastu kisele trave, takove se posipavaju živim vapnom. Navodnjivanje sasvim prestaje.

Vinograd. Dopušta li vrieme, a ti gnoji vinograd. Pravi zaustavne jame, u koje će se mulj hvatati, imadeš li je pako, a ti je čisti, pak mulj i zemlju vozi na glavice. Za nove vinograde prekopaj zemlju. Za saonika vozi marljivo gnoj u vinograd, bez gnoja ne ima ploda.

Pčelinjak. Prigledji često pčelce, da od studeni, vlage i miševa ne postradaju. Slabe pčelce hrani.

Šuma i lov. Sieci drva, što će ti godj trebati za kuću preko ciele godine. Pa se pašti za saonika, da sve spremiš kući.

Snaži kolosjeke, sieci kolje i teši stupove za vinograd. Za gradju sieci i pripravljaj svakakvi lies; ovog mjeseca usječeno drvo za sgrade i svakakvu drugu porabu, je najtrajnije.

Smiješ li, strieljaj zece, hvataj lisice, progoni i ubijaj vuke, potražuj i izkapaj jazavce. Hvataj patke i divlje guske. („Zelen Božić, biel Uskrs". „Ako na Božić sunce sija, biti će puno vina." Pučka gatnja.)

Poštovanoj braći seoskim gospodarom na koncu god. 1888. savjet i jedna iskrena rieč!

Običaj je kršćanski u nas, da se o novoj godini prije sv. triuh kralja blagoslovljenom vodicom blagoslivlju kuće u ime Isusa Krista, spasitelja našega, i svako dobro od svemogućega izprasa. Tom se prilikom na ulazu kućnih vrata napiše novo godište sa sv. trimi kralji velikimi slovi. Tako će se nastajuće godine napisati: 18 G. M. B. 89. (Slova znače Gašpar,

Melkior, Boltižar.) Gdje se taj običaj nabožno uzdržao, neka se vrši u podpunoj bogoljubnosti, i čednosti.

Za tvoje dobro, dragi seljače brate! svjetujem ti uz to, da si sada na kućna vrata tvoja s druge strane, to jest, s nutarnje strane napišeš debelimi slovi još ovaj napis, da ga imaš vazda pred očima:

Svakog četvrt godišta plati unapried točno porez i to:

I. četvrt godišta prije 15. veljače,
II. „ „ „ 15. svibnja
III. „ „ „ 15. kolovoza
IV. „ „ „ 15. studenoga

Imadeš li još što platiti na kakovu prirezu ili kamate na dužnu glavnicu, napiši i to, zabilježi dan platitbe.

Ne svjetujem ti to prijatelju zahman, već od iskrene želje, da te u nevrieme ne snadje nevolja i veliki kvar. Hoću da mirno spavaš od goleme brige, hoću da se za rana brineš, da dužnosti tvojoj zadovoljiš, te platiš što moraš platiti. Lakše se plaća po koja forinta na obroke, nego na jedanput, da se sve smogne. Veliki nas gospodare pritišću tereti. Ne budemo li se brinuli i svimi silami radili, da se uzdržimo, osiromašit ćemo. Ne daj dobri Bog toga. Sve je naše ufanje na puku. Čim nam bude puk naredniji, čim bude imućniji na dobru duševnom i tjelesnom (materijalnom), tim nam bolja budućnost predstoji. Ma nas jošte toliko trli, dok se sami sebi ne iznevjerimo, dotle propasti ne možemo nikojim načinom.

Zato dovikujem svakomu hrvatskomu gospodaru seljaku: budi Hrvat ponosit, osjeti svoju vriednost, uzdaj se u se, nekloni nikada duhom, već stupaj napried neumorno učeći se i radeći za boljak svoj, za boljak svoje obitelji i slavu vazda slavnog hrvatskog naroda!

U to ime Bog ti pomogao, da ti bolja svane nova godina 1889. Ur.

Gospodarski razgovor.

Sastala se dva marljiva gospodara iz susjednih sela, pak započeli sliedeći razgovor, kako bi gospodarili, da si umnožaju dohodak.

Gjuro. „Dosta promišljam, neprestano računam, bi li ovako ili onako gospodario. Bi li više blaga držao, ili bi više žitarica sijao za prodaju, da mogu namiriti tolike silne poreze, i druge razne potrebe, pak da uz to nekako proživimo. A nikako mi ne ide račun skupa, ne znam duše mi što bi radio?"

Miško. „Danas je čovjek gospodar pravi mučenik, to ćeš reći, nije li? I jeste. Sve što poljodjelac proizvede, sve ti to u pol ciene mora da proda, da do novca dodje. Hoćeš li da prodaš žito, hoćeš li da prodaš koje blažče, ili koji hektoliter vina, ciena je svemu za pol manja,

nego prije kakvih deset godina. A što godj hoće gospodar dâ kupi, mora platiti skuplje, nego prije deset godinâ. K tomu svake godine porezi rastu, evo na, sad će opet poskočiti, jer namjerava se udariti porez na vino, tako zvanu točarinu. Po tom će imati občine manje dohodka od potrošarine, pak evo ti novog prireza na ledja gospodaru. Svake godine manji dohodci, a veći izdatci!“

Gjuro. „Tako jest nama, koji sàmi svojima rukama sve radimo, pak nam se jedva radnja izplaća. A što će reći, kako će izaći oni, koji moraju svakog težaka platiti, skupu družinu uzdržavati? Baš sam se ovih dana o tome razgovarao sa susjedom mojim vlastelinom. On mi reče, da gotovo mora propasti, pa tako i svaki omanji vlastelin, koji ne može sàm obradjivati svoja zemljišta, nego mora težake plaćati i brojnu družinu držati. On mi reče, da je još prije nekoliko godina mogao dohodkom od vina sav trošak na težake i družinu platiti, pak mu još koja stotina za druge potrebe preostala, a sada ni polovicu toga troška namiriti ne može, jer težaci i družina i sve ostalo je skupo, a što godj on hoće da proda, prodaje u pòl ciene. Evo gledji, gotovo ću propasti, zaključi svoju jadikovku.“

Miško. „Ja to posve vjerujem, dapače se bojim, da će iz sredine naše po malo svih omanjih vlastelina nestati rad toga, propasti će, pak mi sámi seljaci ostati. Još ćemo se mi nekako uzdržati, ali nam treba svojski latiti se posla, i vrlo mudro voditi i kućanstvo i vanjsko gospodarstvo, pak štediti gdje možemo, da nekako izadjemo, inače bogme po nas zlo, navlastito ako se još k tomu zadužimo. Jedno što se bojim, je to, nestane li medju nama naših hrvata vlastelina, tko će nam u čemu znati svjetovati, tko će nas putiti i zagovarati.

Gjuro. „Doista su to za nas težka vremena! A Bog zna, što nas još čeka. Pak što misliš moj prijatelju, kako bi počeli gospodariti, da izadjemo? Što si ti nakanio učiniti?“

Miško. „Ja ću ti kazati, što sam nakanio, i česa ću se držati. Moram na svaki način posve drugi red uvesti, i posve drugčije raditi, nego što sam do sada radio. Ja sam nakanio i odlučio:

1. da ću svagdje štediti, gdje i koliko budem mogao. U kućanstvu mojem ne će se smieti ni novčić izdati, osim na posve potrebnu stvar. Što kuća premože o tom ćemo živiti. Mesa ću uzimati iz mesnica samo o božiću i uzkrsu. Gojiti ću više živadi, što se dade i dračem i koje čim prehraniti, da bude nešto za kuću i za prodaju. Dakle živiti ćemo posve štedljivo, da se čim manje gotov novac troši,

2. svakog četvrt godišta plaćat ću točno poreze, makar s oka ili boka. To mora biti, jer utjerivanje poreza ovrhom zatira naše poljodjelce do zla boga;

3. plaćenih težaka ne ću uzimati; sámi ćemo raditi što više možemo;

4. što godj mogu, sve ću kod kuće raditi, da tim manje trošim na meštre. pak u ovo zimsko doba priredjivati različito orudelje, plesti ćemo i košare za potrebu i prodaju, to moj sin prilično znade. Žena i kćerke su marljive i vješte, presti će i tkati platno — da bude za sve nas dosta, — u mojoj kući nije se ni do sada smjelo kupovati ma ni rif kakova platna, tim ću manje to dopustiti od sada. Naći će se još koješta, na čemu ću moći što prištediti u kući, ili koji novčić izvaditi;

5. ali uza svu tu štednju, vjeruj mi, ne ću propustiti, da si nebi držao omiljeli mi gospodarski list „Seoski gospodar“ nazvan, zatim časopis „Prijatelj naroda,“ „Danicu“ koledar, i još po koju knjigu od sv. Jeronimskog družtva, makar ne jeo kruha. Ja znam čitati, isto tako znadu mi djetca čitati, te sam se uvjerio, da se čitanjem dade vrlo mnogo naučiti. Tko se ne uči, ostaje neuk. Zato ćemo svake večeri ove zime marljivo čitati barem po jednu ili dvie ure. Bez nauke — neima napredka, to pamti.“

Gjuro. „Svaka ti vriedi što si rekao. Ali time neš usnjeti. Na čemu ćeš štediti, kad neš imati što prodati? Glavno mi se čini, da je, kako ćeš tjerati vanjsko gospodarstvo, da namakneš nešto stvari ili proizvoda poljskih za prodaju.“

Miško, „Dakako, imaš pravo. I tu ću posve drugim putem udariti, o tom ću ti, ako Bog da, drugi put govoriti. Samo ću ti natuknuti, da ću poljsko gospodarstvo tako preustrojiti i urediti, da uzmognem što više krmadi i rogatog blaga što bolje i pametnije gojiti. To ti još daje najsigurnije koju forintu.“

Gjuro. „Držat ću te za rieč, dakle drugi put. Sad s Bogom! do sretnog sastanka.“

Obrana od trsne uši.

U ilovatom, glinenom sbitom tlu, tlu nepropustnom, može se vinogradar prilično dobrim uspjehom braniti od trsne uši, te ako je i ne može utamaniti, može ipak njezin broj znatno umanjiti, ako to pišu i svjetuju neki ugarski vinogradari po stečenom izkustvu.

Komu je zaražen vinograd od uši, a tlo je vinograda nepropustna sbita ilovica ili glina, postupaj ovako. Prije zime, prije nego što snieg padne, prekopaj na duboko sav vinograd, navlastito komad trsnom uši zaraženom, tako da čim veće grudje ostane, da medju šupljine grudja uzmogne tim većma prodirati snieżna studena voda preko zime do najskrajnijeg korenja trsova. Poznato je, da se filoksera ili trsna uš povlači za zime sve to dublje, da se očuva od zime. Čim dakle dublje prodre studena voda do nje, tim će ju uspješnije zatirati, tako da će je do proljeća malo preostati, a gdje ju voda posve zatopi, tu je i nestane. Vinogradari u Ugarskoj koji to pokušaše, hvale se izvanrednim uspjehom, te taj po-

stupak vruće preporučuju svim vinogradarom, jer ako se posvema i ne uništi time trsna uš, znatno se umanji, da se odviše u proljeću razploditi ne može, te s toga može trs živiti uz trsnu uš, te plod donieti. Vinogradari, koji uradiše tako prošlu jesen, hvale se, da su razmjerno posve zadovoljni sa rodovitošću trsja ljetos. A toj rodovitosti je razlog i taj, što se zemlja izvrgnuta dubokim kopanjem zimi, raztvara od studeni, te plodonosno djeluje na trs. — Taj posao neznatno će stajati troška tamo, gdje se običajno zagrće čokot prije zime, jer se zajedno obaviti može.

Glavno je pri kopanju, da se zemlja jako grudvasto do na jednu stopu duboko izprevrne, čim deblje grudje tim bolje, s toga to kopanje se ima činiti američkimi trovilastimi kopačami ili četiri vilastimi lopatami izprekopati; takvom lopatom neće se žilje izpresjeći, a mogu se silne grude nakopati.

Gdje imade dakle takova tla sbita ilovata — kako mi se čini da ima u vinogradih Dugoselskih, Božjakovačkih, Križevačkih i drugih mnogih, neka se čim prije taj savjet prihvati, te tlo izprekopa.

Tko godj zrelo prosudi taj postupak, naći će i uvidjeti mnoge razloge, da sbilja mora da bude velike koristi od takova prekopanja vinograda.

D. Stražimir.

Zašto zaostaje stoka u razvitku?

To će najbolje razjasniti sljedeći razgovor, što ga povede inače vrlo marljiv seljak sa svojim župnikom.

Seljak. „Ne znam kako je to, g. župniče, da vaše blago toli liepo, tučno i bistro izgleda, te kao da bi očigledice raslo. Ja imam iste pasmine blago kao i vi, imam područničkog bika, dvie krave, i telad iste bjelanske pasmine, kao što je bik. Krmu imam skoro bolju nego je vaša, staju dobru, kao što je i vaša drvena, a telad sisa do 10 tjedana. Ja si to nikako ne mogu protumačiti? Kažite mi, što je tomu uzrok.“

Župnik malko razmišlja, kao da se tomu čudi, onda zapita: kaži mi moj Mio, da li idu tvoje krave na pašu? — Idu, gospodine. — Ide li i telad na pašu? — Ide, poslje kako se odbije od sise. — Dobiju li krave što jesti na jaslama poslje paše? — Kad što dobiju, dok ima djetele, ali kada je nestane, onda malo kada što dobiju. — A telad dobije li ona što? — Dok ima šta dobije kao i krave, i kad što malo siena. — Evo vidi, dragi moj Mio, to ti je prvi uzrok zasto tvoje blago zaostaje u razvitku. Kod mene se stoka hrani neprestano u staji i to pravilno djetelom, a kad nje ne ima onda zelenom travom. Vazda tako, da je uviek sita.

Pitam te moj Mio na dalje, dobiva li tvoje rogato blago kada soli? Kadšto samo po koja kravica iz ruke, da radje mlieko pusti, inače ni jedno blažče. — Tako? e onda ti je to drugi uzrok, što ti blago zaostaje i kržljavi. Evo gledji, pred mojim ti je blagom svu zimu kamen soli u jaslah, samo ljeti ne, premda bi stoki prijala sol i onda, kada zelenu krmu jede.

Pitam te na posljedku, kaži mi Mio, je li tko češe krave i junad? — Suhe stelje ima doduše uviek pod mojom marvom, ali žalibože, nikad je nitko ne češe, ne ima tko, jedva dospievamo da počešemo volove. — E onda se ne čudi, što ti blago zaostaje, zar ne znaš, da je snaga kod blaga pòl zdravlja, pòl krme, uzalud braniš ušljivu junad, ona mora hiriti od nesnage, — evo gledji, kako je moje blago čisto, kako se ljeska mu dlaka, a to čini ne samo hrana, nego ponajviše sol i snaga. — Znam ja gospodine, da treba i blagu a navlastito teladi snage, kao i djetetu, poštujem sveti krst, ali što ću kada na to ne dospievamo.

Iz ovog razgovora svatko može razabrati pravi uzrok, zašto ne ima kod nas napredka kod stočarstva. Kada imućan te inače vrlo marljiv seljak tako goji i timari stoku, što možemo očekivati od seljaka manje marljiva i manje imućna?

Evo još jednog primjera:

Neki posjednik ujedno obrtnik imade dvie krave čiste bjelanske pasmine, dva 10—12 tjedana stara bičića, i junca 16 mjeseci stara križane pasmine. Staja mu je zaklonjena, čista, svietla, pod blagom suha stelja, ima i dobru krmu, a ljeti mu blago dobiva osim paše i u staji hrane. Dodje k istomu gospodaru čovjek kupovat junca — tražeći svomu para, vidjev ga prije na paši, pak će mu reći: gospodaru, hoću da od vas kupim junca, bude li mome par, povedite me u staju. Unišav u staju, kupac gleda, mjeri jedno, motri drugo blažče redom sad lievo sad desno klimajuć glavom. Na što ga upita gospodar: a što Vam se ne svidja? — E ništa, ništa, no pa što je tomu vuku, kažući na junca, ciena? — Kakav vuk, ta ovo je junac. — Dà, junac, ali je kuštrav, čupav kao kurjak, nije ni prilika juncu, ili zar nije na njem nikad bilo češala ni kefe? — E moj gospodine! što ću? tko da ga još češe, dosta da jede, odkako se slegao, nikada nije bilo na njemu češala. — Tako, onda nije čudo, što je zaostao, što je toli kudrav više sličan kurjaku nego juncu. — Pogodio se kupac za junca, dotjera ga doma, imao sluga posla dok ga otrebio od ušiu, i silne nesnage.

Ovo što napisah, živa je istina. Kada tako postupaju sa blagom bolji gospodari, zar se možemo onda čuditi, što nam stoka u razvoju zaostaje, što nam stočarstvo uz svu pripomoć nenapreduje. Ovo treba, da svakoga gospodara pouči, da nije dosta, da se blago dobro hrani, da ima udobnu staju, nego mu treba podavati i soli, treba ga valjano timariti, svaki dan češalom i štetinastom četkom (kefom) očistiti. Jer i blažčetu treba snage — kako reče gore seljak Mio: poštujem sveti krst, kao i djetetu. Jeste, onda će tekar biti napredka, te i veće koristi od blaga, nego do sada.

Izvrstna primjesa hrani, da se krmče dobro ugoji.

Da mlado krmče brzo raste i lako se ugoji, treba pripraviti ovu smjesu: U kakvom sudu (posudi) raztvori (razmuti) se jedna šaka običnog krušnog kvasa u toploj vodi, onda se doda tri šake crna brašna ili prekrupe, i dvanaest oborenih u kašu zgnječenih krumpira, i sve se to dobro izgnječi i ostavi preko noći da ukisne. Od ove se smjesi pri svakom obroku obične hrane primješa svinjama po dvije pregršti sa drugom hranom.

Ove smjese treba svako veče pripraviti za idući dan, za to se uvjek po jedna pregršt iste ostavlja kao kvasac. Mlade svinje od ovake hrane rastu vrlo brzo, i pod jesen dobiju znatnu težinu.

Da bi se pak svinjama održala uvjek podjednaka i dobra volja za jelo, treba im u svinjcu na zgodno mjesto metnuti od pepela dobro prosejanog i očišćenog ugljevlja. Svinje će ovaj jesti, i imat će dobar tek.

Kako dugo imade se dojiti (muzti) krava prvoskinja?

Vrlo je koristno, da se prvoskinja što moguće duže doji, jer je izkustvom dokazano, da prvoskinja presuši u ono doba, kada se prestala muzti po prvom telenju. Prestanemo li prvoskinju, koja je po prvom telenju zabredjila, u petom mjesecu njezine bredjosti dojiti, to će ona za stalno potle svagda u petom mjesecu svoje bredjosti presušiti. S razloga toga treba dojiti prvoskinju barem 8½ mjeseci makar još toli malo mlieka dala. Nu uz to ju treba obilno hraniti pićnom krmom. Takova krava će poslje skoro pravilno dojiti 8½ mjeseci.

☞ Kr. zemalj. vlada, odjel za unutarnje poslove, oglašuje ovim, da si vinogradari u zaraženih predjelih, mogu putem ove kralj. zemalj. vlade naručiti ključice amerikanske loze, bilo za podlogu našoj domaćoj, bilo za direktnu produkciju vina, i to uz cienu od 10 for. za hiljadu komada ključica.

Naručbe neka se šalju direktno ravnatelju pomoćnih ureda kr. zem. vlade odjela za unutarnje poslove najkasnije do 10. prosinca ove godine.

U Zagrebu, dne 4. studenoga 1888.

Izdaje hrv.-slav. gosp. družtvo. Uredjuje u ime upravlj. odbora gospodarskoga družtva Fran Kuralt. Tiska Dragutin Albrecht.

Gdje je što?

Strana.

